

EL ESPERANTO: IDIOMA UNIVERSAL CON ESPÍRITU MODERNISTA

El Esperanto no había de ser ajeno a esa mirada sobre lo medieval, sobre lo romántico y legendario que tanta pasión despertaba en la época modernista. Así que hemos decidido incorporar en este número un artículo en Esperanto (traducido al castellano) que se produjo con motivo del 800 aniversario de “los Amantes de Teruel”, entorno a esa leyenda universal. Y un segundo artículo, firmado en este caso desde Terrasa, y traducido al catalán.

Raquel E. Esteban Martín

LA LEGENDO DE LA AMANTOJ DE TERUEL

LA BELEGA LEGENDO

La venontan jaron 2017, Teruel solenas la okcentan datrevenon de la legendo de la Amantoj de Teruel. Oni supozas ke estis dum la jaro 1217 kiam la amrakonto de du junaj turolanaj tragike finiĝis antaŭ ol ĝi komencis.

Ĉiuj legendoj havas iom da realeco. Ĉiuj historiaj studoj inkludas iomete da fantazio. Estas konvene ke ni apartigu tiujn du aspektojn: Unue ni legos la belan legendon kaj ni kredos ĝin. Poste, ni agos tiel, kiel seriozaj historiistoj, kaj analizos la realajn datumojn.

Bonvolu veni kun mi al la komenco de la dektria jarcento. La juna kaj tre bela turolana Isabela de Sekura estis filino de riĉa komercisto. Iutage, la ĉarma Diego de Marcilla kruciĝis kun ŝi en la merkato kaj unuavide amon naskis inter ili. Dirite, farite, ili fianĉiĝis. Sed Diego estis malriĉa (la senfina problemoj pri la sociaj malegalecoj) kaj la patro de Isabel neis al ili lian benon, ĝis ke li kapablu plibonigi substance lian ekonomian situacion. Diego demandis al Izabela atendi por li dum kvin jaroj. Li

promesis al ŝi reveni sufiĉe riĉa tiel, kiel necese por peti ŝian manon.

Dum Diego batalis la maŭrojn, atingante famon kaj riĉecon, la patro de Izabela decidis ŝin edzinigi kun riĉuloj Petro de Azagra. La kvin jaroj estis jam pasitaj kaj, mankante novaĵojn el Diego, Izabela devis akcepti Petron kiel edzo.

Kiam Diego revenis Teruelon, li trovis ke en la urbo ĵus estis festita grandan geedziĝon. Li terurita konstatis ke precize estis lia amatino kiu ĵus geedziĝis. La dialogo inter Diego kaj Izabela, kvankam okazita en la nupta dormoĉambro, limiĝis nur al malmultaj frazoj, kastaj sed pasiaj: “Kisu min, mia amo, aŭ mi mortiĝos” “Mi ne deziras, mi apartenas al aliulo”. Kaj Diego faliĝis senviva.

La sekvan tagon okazis la funebraĵoj de Diego, kies korpo estis aranĝita sur katafalko en la preĝejo de Sankta

Petro. Vualita virino, Izabela, alproksimiĝis por kisi lin, kaj tiu kiso kaŭzis ŝian morton.

Tiel impresitaj restis la du familioj, ke ili decidis entombigi la du korpojn kune en la ekzakta loko en kie ili mortis. La jaro estis 1217. Diego kaj Izabela ankoraŭ amas unu al alia –mortitaj sed ĉiutage pli enamiĝintaj- antaŭ 800 jaroj. Ĉi tiu rakonto estas beleaga, ĉu ne?

HISTORIAJ DATUMOJ

Mi provos ke la historiaj datumoj ne forprenos romantikismon el tiel bela legendo.

En 1553 du korpoj estis trovitaj en la kapelo de “San Cosme y San Damián”, en la preĝejo de Sankta Petro, posedaĵo de la familio Marcilla. La kadavroj estis elmontritaj kaj denove enterigitaj.

Estas nedubebla fakto ke la historio pri la Amantoj cirkulis kiel legendo aŭ kiel vera historio en Teruel dum la komenco de la deksepa jarcento. En 1619, la poeto kaj notario Joan Yagüe de Salas eldonis poemon titolita “Tragika Epopeo” bazita sur tiu rakonto. Poste, kiel notario kiu li estis, li ordonis elterigi kaj eksponi la korpojn kaj publikigis “Notarian Protokolon” en kiu atestis pri dokumento, datita en 1555, kiu certigis la malkovron de la korpoj kaj iliaj identecoj. La turola historiisto Fernando López Rajadel kredas ke ĉio devenas el trompaĵo farita de membroj de la Marcilla familio, kiu inventis la rakonton por tiumaniere laŭdi lian kaston. Li kredas ke ili inkluzis la historion en familia kodekso de la malfrua dekkvara jarcento. Alia ebleco estas ke ĉiu estis invencion el Yagüe de Salas, por reklami sian verkon unu maniere aŭ alia.

La legendo igis ripetigantan literaturan, artan kaj eĉ muzikan argumenton: Tirso de Molina, Harzenbusch, Juan Muñoz Degrain, Tomás Bretón... Kaj la korpoj estis elmontritaj laŭ diversaj manieroj: starante, kuŝitaj, videblaj, ĉe pavilono, en ŝranko, kovritaj, ktp. Ĉirkaŭ 1955, Juan de Ávalos skulpis la nunan alabastran sarkofagon. En la jaro 2005 estis inaŭgurita la nova konstruaĵo kiu enhavas la maŭzoleon, aneksita al la preĝejo de Sankta Petro.

Scienco respektas nenion: En 2004 oni faris la datadon de la restaĵoj; du homoj kiu mortis en la frua

dekkvara jarcento. Ili mortiĝis almenaŭ cent jarojn post ilia morto.

LA FESTO DE LA AMANTOJ

Nun ni devas ripozi, forgesi realon kaj denove mergi nin en la atmosfero de Teruel dum la dektria jarcento. Kiam la tria semajfino de februaro alvenas, la turolanaj iĝas frenezaj pro amo: ni serioze kredas nian propran rakonton, kaj ni vivas la historion de la amantoj. Observu ke mi ne diris “ni rekreas ilian historion” sed “ni vivas ĝin”: ni ĝin sentas, ni ridas kaj ploras kiel la praturolanaj faris, ni ĵuriĝas eternan amon ŝunu al alia kaj ni ŝtelas kisojn al la vivo kaj al la morto. Kaj tio ĉio, ĉiujare, sen rimedo.

Ĉiu komencis en 1997, kiam malgranda aro da aktoroj decidis rekrei la historion de la amantoj en la stratoj, vestitaj kun mezepokaj kostumoj. La nova festo tiel kreskis ke ni povus diri ke Teruel malaperas dum kelkaj tagoj. Ni iras al la estinteco, ni fariĝis mezepoka urbeto. Se vi venus dum tiuj tagoj, vi estos bonvena, sed bonvolu ne forgesi ke vi neniam trovos nin. En nia loko estos strangaj homoj de la pasinteco. Anstataŭ Teruel, vi trovos urbon el la dektria jarcento.

Kaj ne volante reveni al la ĉeestanta.

*Alberto Granados Orcero. Presidente de la Asociación de Esperanto de Teruel
“Liberanimo”*

[Traducción al castellano]

LA LEYENDA DE LOS AMANTES DE TERUEL

Se celebra en Teruel el 800 aniversario de la leyenda de los Amantes de Teruel. Se supone que fue en el año 1217 cuando la historia de amor de dos jóvenes turolenses acabó trágicamente antes de empezar.

Todas las leyendas tienen algo de realidad, y todos los estudios históricos incluyen un poco de fantasía. Lo mejor será que separemos estos dos aspectos: Primero analizaremos la preciosa leyenda. Luego actuaremos como historiadores serios y analizaremos los datos reales.

LA LEYENDA

Vámonos a principios del siglo XIII. La bellísima joven turolense Isabel de Segura era hija de un rico mercader. Diego de Marcilla se cruzó con ella en el mercado y el amor surgió a primera vista. Dicho y hecho, se prometieron. Pero Diego era pobre –el eterno problema de las diferencias sociales- y el padre de Isabel les negó la bendición hasta que él no mejorara sustancialmente su situación económica. Diego le pidió a Isabel que esperara 5 años, mientras él se hacía rico y volvía para pedir su mano.

Mientras Diego peleaba contra los moros, consiguiendo así fama y riqueza, el padre de Isabel decidió casar a su hija con el riquísimo Pedro de Azagra. Ya habían pasado los 5 años, y ante la falta de noticias de Diego, Isabel tuvo que aceptar a Pedro como marido.

Cuando Diego llegó a Teruel se encontró con que en la ciudad se acababa de celebrar una gran boda. Y comprobó, horrorizado, que era su amada la que acababa de casarse. El diálogo entre Diego e Isabel –aunque se desarrolló en la alcoba nupcial- se limitó a frases castas, pero apasionadas: “Bésame, amada mía, que me muero”. “No quiero, pertenezco a otro”. Y Diego cayó muerto.

Al día siguiente se celebraron los funerales de Diego, cuyo cadáver había sido dispuesto sobre un catafalco, en la Iglesia de San Pedro. Una mujer velada, Isabel, se acercó para besarlo, y ese beso fue para ella la muerte.

Tan impresionadas quedaron las dos familias, que decidieron enterrar juntos los dos cadáveres, en el mismo sitio donde murieron. Corría el año 1.217. Diego e Isabel se aman –muertos pero cada día más enamorados- desde hace 800 años. ¿A que es una historia muy bonita?

LOS DATOS HISTÓRICOS

Intentaré que los datos históricos no le quiten romanticismo a esta preciosa leyenda.

En 1553 fueron encontrados dos cuerpos en la capilla de San Cosme y San Damián de la Iglesia de San Pedro, propiedad de la familia Marcilla. Los cuerpos fueron expuestos y vueltos a enterrar.

Es un hecho indudable que la historia de los Amantes circulaba como leyenda o realidad en el Teruel de comienzos del siglo XVII. En 1619, el poeta y notario Juan Yagüe de Salas publicó un poema titulado “Epopéya Trágica”, basado en esta historia. Posteriormente, como notario que era, ordenó desenterrar y exponer los cadáveres y publicó un “Protocolo Notarial” en el cual daba fe de un documento, fechado en 1555 que certificaba el hallazgo de los cuerpos y su identidad. El historiador turolense Fernando López Rajadel cree que todo deriva de un montaje de la familia Marcilla, que había inventado la historia para ensalzar su linaje y que la incluyó en un códice familiar de finales del siglo XIV. Otra posibilidad es que todo fuera una invención de Yagüe de Salas, dispuesto a publicitar su obra como fuera.

La leyenda se convirtió en un recurrente argumento literario, artístico y hasta musical: Tirso de Molina, Harzenbusch, Juan Muñoz Degraín, Tomás Bretón... Y los cuerpos fueron expuestos de diversas formas: de pie, tumbados, a la vista, en un templete, en un armario, tapados, etc. Hacia 1955, Juan de Ávalos esculpió el sarcófago de alabastro actual. En 2005 se inauguró el nuevo edificio del complejo de los Amantes, anejo a la Iglesia de San Pedro.

La ciencia no perdona nada: En el año 2004 realizó la datación de los restos: corresponden a dos personas fallecidas a principios del siglo XIV.

LA FIESTA DE LOS AMANTES

Ahora nos toca relajarnos, olvidarnos de la realidad y volver a sumergirnos en el ambiente del Teruel del siglo XIII. Cuando llega el tercer fin de semana de febrero, los turolenses nos volvemos locos de amor, nos creemos nuestro propio cuento y vivimos la historia de los amantes. No he dicho “recreamos”, sino “vivimos”: la sentimos, reímos y lloramos como ellos, nos juramos amor eterno y le robamos besos a la vida y a la muerte. Y eso todos los años, sin remedio.

Todo empezó en 1997, cuando un pequeño grupo de actores decidió recrear en las calles la historia de los Amantes, ataviados con trajes medievales. La fiesta ha crecido tanto que podríamos decir que Teruel desaparece

durante unos días, nos vamos al pasado, nos convertimos en una ciudad medieval. Si vienes durante esos días, serás bienvenido, pero ten en cuenta que no nos encontrarás. En nuestro lugar habrá gente extraña, del pasado. En vez de Teruel, hallarás una ciudad del siglo XIII.

Y sin ganas de volver al presente.

*Alberto Granados Orcero. Presidente de la Asociación de Esperanto de Teruel
“Liberanimo”.*